

До сфери *фізичного здоров'я* включають такі чинники, як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

До сфери *психічного здоров'я* відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, уяв, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язано з особливостями мислення, характеру, здібностей. Всі ці складові і чинники обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду – все це обумовлює стан духовного здоров'я індивіда.

Соціальне здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда із структурними одиницями соціуму – сім'єю, організаціями, з якими створюються соціальні зв'язки, працею, відпочинком, побутом, соціальним захистом, охороною здоров'я, безпекою існування тощо. На соціальне (суспільне) здоров'я впливають міжетнічні стосунки, вагомість різниці у прибутках різних соціальних прошарків суспільства, рівень матеріального виробництва, техніки і технологій, їх суперечливий вплив на здоров'я взагалі. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності (або незахищеності), що суттєво позначається на здоров'ї людини. У загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя в певному середовищі – економічній, політичній, соціальній, духовній.

Зрозуміло, що у реальному житті всі чотири складових – соціальна, духовна, фізична і психічна діють одночасно і їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини як цілісного складного феномена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венедиктов Д.Д., Чернух А.М., Лисицын Ю. П. Глобальные проблемы здравоохранения и пути их решения // Вопросы философии, 1979. – № 7. – С. 102–113.
2. О политике Всемирной организации здравоохранения. “Здоровье для всех до 2000 года” // Медицинские вести, 1997. – № 1. – С. 22–23.
3. Сущенко Л.П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини. – Запоріжжя, 1999. – 308 с.
4. Ottawa Charter for Health Promotion. First International Conference on Health Promotion. Ottawa, Canada, 17–21 November, 1986.

**Р.Р. СІРЕНКО, В.М. СТЕЛЬНИКОВИЧ,
Ю.А. МОЖАРОВСЬКИЙ**

ВІДМОВА ВІД КУРІННЯ – КРОК ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Теоретичне дослідження присвячене вивченню впливу куріння на організм людини з метою пропаганди здорового способу життя і відмови від шкідливих звичок.

Теоретическое исследование посвящено изучению влияния курения на организм человека с целью пропаганды здорового способа жизни и отказа от вредных привычек.

Theoretical research devoted to the influence of smoking on the person's body in order to propagate healthy lifestyle and rejection of bad habits.

Загрозили збільшення кількості курців в Україні за останні десятиріччя, особливо серед молоді спонукає нас до розгляду питання негативної дії тютюну на організм людини з метою пропаганди здорового способу життя і відмови від шкідливої звички.

Куріння являє собою вживання продуктів згорання тютюну та паперу при температурі 300° С. Дим, що утворюється при цьому, містить більш як 1200 газоподібних, рідких і твердих компонентів, які шкідливі для здоров'я: нікотин, окис вуглецю, метанол, радіоактивні речовини та інші.

Вплив куріння на тривалість життя людей зрілого віку має вкрай негативні наслідки. У курців ризик смерті від серцево-судинного захворювання на 59 % вище, ніж у некурящих або колишніх курців. Причому ризик знижується протягом одного – п'яти років після відмови від цієї шкідливої звички.

Нікотин шкідливо впливає на організм: збуджує дихальний центр, підвищує артеріальний тиск, прискорює серцевиття. Нікотин також стимулює функцію наднирників, у кров викидається значна кількість норадреналіну, що збільшує споживання кисню серцевим м'язом, і серце працює неощадливо. Це з часом призводить до таких захворювань, як стенокардія, інфаркт міокарду, аритмія.

Артеріальні судини у курців звужуються, стінки судин поступово зношуються, утворюються холестеринові бляшки. Порушується кровопостачання мозку, бронхів, нижніх кінцівок.

Вченими виявлений прямий зв'язок між кількістю викурених сигарет і ступенем атеросклеротичного порушення жирового обміну і закупорки судин серця [4].

Якщо врахувати, що куріння сприяє розвитку таких захворювань, як рак легень і стравоходу, бронхіт, виразка шлунку, імпотенція, то зрозуміло, наскільки шкідливий тютюн для організму.

Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) [3], узагальнивши дані багатьох країн, зробили наступні висновки:

- смертність серед курців на 30–80 % вище, ніж у некурців;
- смертність зростає зі збільшенням кількості викурених сигарет;
- смертність вище серед людей, що почали курити в молодому віці.

Курці найчастіше потерпають від таких хвороб:

- серед хворих раком у різній формі – 95 % курців;
- смертність від рака легень у курців вище в 20 разів;
- стенокардія у курців зустрічається частіше в 13 разів;
- інфаркт міокарду вражає курців частіше в 12 разів (особливо це стосується осіб у віці до 40 років). У молодих пацієнтів (у віці до 35 років) з діагнозом “гострий інфаркт міокарду” 80 % курили з шкільної лави (дані англійських лікарів);

- виразка шлунка зустрічається в 10 разів частіше;
- кожний сьомий курець страждає від облітеруючого ендартеріїту (що часто вимагає ампутації ніг);
- рак бронхів зустрічається в 5 разів частіше;
- зі 100 випадків захворювання туберкульозом легень – 95 доводяться на частку курців;
- куріння грає важливу роль у розвитку рака гортані, порожнини рота, стравоходу, сечового міхура, бронхів, підшлункової залози.

У людей, що викурюють більше як 20 сигарет на день, імовірність захворювання раком збільшується в 10–15 разів у порівнянні з некурцями.

Найжорстокіший удар по організму наносить куріння укупі з алкоголем.

У Канаді курять 44 % чоловіків і 36 % жінок. 30 тисяч канадців вмирає щорічно через хвороби, викликані курінням. Лікування хвороб, пов'язаних з курінням, в 1980 році обійшлося країні в 2,4 мільярди доларів [5].

За даними ВООЗ, в різних країнах курить від 35 до 80 % дорослого населення.

Згідно з визначенням ВООЗ, для зарахування тієї або іншої речовини до наркотику необхідно:

1) стан періодичної хронічної інтоксикації (отруєння натуральними або синтетичними речовинами, небезпечними для індивіда і якості, що характеризуються імпульсним потягом до даної речовини).

2) тенденція підвищувати дозу;

3) психічна, іноді й фізична залежність від дії цієї речовини.

Ці три пункти дозволяють кожному курцю встановити ступінь своєї залежності. Фахівці охорони здоров'я стверджують: пристрасть до куріння тютюну відповідає поняттю НАРКОТИК!

Згідно даних ВООЗ, кількість курців щорічно збільшується на 3 %.

Смертельна доза нікотину – 80–120 міліграмів. Викурена сигарета вмістить 1/24 частини нікотину, що складає біля 3 міліграмів.

Сигарета, що горить продукує близько 4000 сполук, в їх числі більше за 40 канцерогенів і 12 кокаканцерогенів (канцероген – це ракоутворююча речовина, кокаканцероген – речовина, що посилює вплив). У складі тютюнового диму присутні радіоактивні елементи, наприклад, полоній у вигляді ізотопу. На думку англійських вчених, він є першопричиною розвитку рака легень.

Встановлено: 60 % людей знають, що куріння шкідливе, але далеко не всім відомо, що воно шкідливе для всіх, хто перебуває в приміщенні, де курять. Тютюновий дим згубно діє на тих, хто не схильний до небезпечної звички. Так, 25 % всіх шкідливих речовин, що утворюються при курінні, потрапляють в організм курця, 20 % згоряють, 5 % залишаються в недопалку, а 50% потрапляють у повітря. При вдиханні цього повітря люди, котрі перебувають в одному приміщенні з курцем, через деякий час помічають всі ознаки нікотинного отруєння: головний біль, запаморочення та головокружіння, нудоту, серцебиття. Це так зване “пасивне куріння” особливо шкідливе для людей розумової праці, спортсменів, дітей, вагітних жінок. Перебуваючи протягом години в накуреному приміщенні, вони пасивно “викурюють” 4,05 сигарети [2].

Доведено: діти батьків-курців значно частіше хворіють нервовими захворюваннями, а також раніше починають курити. Частота респіраторних захворювань у дітей знаходиться в прямому зв'язку з кількістю сигарет, що викурюються їхніми батьками за день.

При наявності в сім'ї що курять ризик розвитку ракових захворювань сильно зростає. Люди, які в дитячому віці зазнавали впливу тютюнового диму, але самі курити не почали, все одно мають підвищений ризик (до 60 %) захворіти на рак.

Коли в приміщенні курять, в повітрі може міститися більше шкідливих для здоров'я речовин, ніж у димі, який вдихають курці. Вчені приходять до думки: “пасивне куріння” становить куди більшу небезпеку, ніж це вважалося раніше.

Згідно з дослідженнями С. Тимофєєвої і А. Прохорова (НДІ профілактичної кардіології) [1], у крові некурящих студентів і школярів знайдені ті ж речовини, які були виявлені у злісних курців. Якщо школяр (або студент) не курить, але вимушений декілька років жити в одній кімнаті з курцями, в змінах його організму можна не сумніватися. Питання не повинне залишатися збоку від уваги адміністрації шкіл, деканатів, студентських рад і медсанчастин вищих навчальних закладів.

Встановлено [4]: якщо в приміщенні або транспорті накурено, у некурців (хоча й у меншому ступеню, ніж у тих, що курять):

- а) знижується працездатність;
- б) порушується координація рухів;
- в) зменшується швидкість прийняття рішень у стресових ситуаціях.

Нікотин збуджує центральну нервову систему, підвищує артеріальний тиск крові і посилює роботу серця. А загалом створює суб'єктивні відчуття підвищення працездатності, зменшення втоми, загострення уваги і легкого збудження. Саме завдяки нікотину, куріння цигарок викликає деяку стимулюючу дію на організм. Це пояснюється первинним розширенням судин головного мозку. Проте, через кілька хвилин розширення змінюється їх звуженням: від спазму страждають не тільки церебральні судини, але й коронарні судини та судини нижніх кінцівок. Облітеруючий ендартеріт судин нижніх кінцівок – класична хвороба курців. Якщо не вжити відповідних заходів, хвороба прогресує і може призвести до розвитку гангрені та ампутації стопи. Внаслідок постійного спазму судин головного мозку курці часто скаржаться на головні болі, дратівливість, швидку втомлюваність, погану пам'ять. Нікотин викликає перебої в діяльності серця, прискорення серцебиття до 85–90 ударів на хвилину в спокої, що призводить до збільшення навантаження на серце приблизно на 20 %. Окрім цього, нікотин здатний підвищувати артеріальний тиск до 25 %.

Оксигену, утворюючи з гемоглобіном крові стійкі сполуки, порушує транспортування кисню кров'ю до всіх органів і клітин, що викликає загальну гіпоксію організму. Головним споживачем кисню в організмі є головний мозок, який засвоює близько 25 % всього кисню, що потрапляє в організм. Іншими активними споживачами кисню є сітківка ока, міокард та нирки. В той же час, 8–15 % гемоглобіну крові, основною функцією якого є транспорт кисню, в організмі курців стійко заблоковані окисом вуглецю. Внаслідок цього виникає тяжка гіпоксія органів і тканин, що шкідливо впливає як в цілому на стан здоров'я, так і на розумові здібності та розумову діяльність, різко знижує фізичну працездатність.

Зі зростанням куріння серед жінок, збільшилася жіноча смертність від раку легень. Діти жінок, що палять приблизно до 11 років відстають у фізичному та розумовому розвитку.

Знайти в собі силу відмовитися від шкідливої звички, покращити стан свого здоров'я, не отруювати свій організм і оточуючих продуктами згоряння сигарети – ось мета, до якої повинен прагнути кожен курець. Лише за умови усвідомлення всього широкого спектру негативних наслідків куріння можна перебороти шкідливу звичку і зробити крок до здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куколевский Г.М. Гигиена физкультурника. – М.: Медицина, 1971. – 80с.
2. Линець М.М., Андрієнко Г.М. Витривалість, здоров'я, працездатність. – Львів, 1993. – 132 с.
3. О политике Всемирной организации здравоохранения. "Здоровье для всех до 2000 года" // Медицинские вести, 1997. – № 1. – С. 22–23.
4. Пістун І., Хобзей М., Березовецький А. Основи безпеки життєдіяльності. Навчальний посібник для 10–11 класів. – Львів: Сполом, 2000. – 191 с.
5. Hahn D., Payne E. Focus of health. - Boston: WCB / McGraw-Hill, 1994. – 466р.

В.І. СТАХНЕВИЧ

ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізуються деякі наукові підходи стосовно формування статевої самосвідомості особистості.

В статті аналізуються некоторые научные подходы относительно формирования полового самосознания личности.

Some scientific approaches concerning formation of sex self-consciousness of a personality

Процес формування особистості охоплює комплекс об'єктивних та суб'єктивних умов та процесів, серед яких – засвоєння особистістю певного світогляду, різноманітних знань, соціальних та професійних навичок та вмінь, вироблення переконань, розвиток міжособистісних відносин, залучення її до трудової та інших видів діяльності. Віками у людей створювалося стереотипне уявлення про гідність, образ жінки і чоловіка, які досі поширюються на всіх представників тієї чи іншої статі, незалежно від їх індивідуальних особливостей і віку. Ці стереотипи стосуються як особистісних рис чоловіка і жінки, так і особливостей їх поведінки.